

בס"ד. שיחת ש"פ וילך, שבת תשובה, וא"ו תשרי, ה'תשי"ט.

בלתי מוגה

א. בסימני הראשון של הלכות פסח² כותב רבנו הזקן בשלחן-ערוך שלו: "נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו (שבת הגדול) אם אינו ערב פסח, והלכות החג (סוכות) דורש בשבת שובה"³.

מקורו של מנהג זה הוא ב"מנהגי מהרי"ל"⁴, ומובא גם בב"ח ומגן אברהם⁵. אבל לשון רבנו הזקן הוא שונה מלשון המגן אברהם:

הלשון במגן אברהם הוא: "ומהרי"ל הי' דורש גם הלכות חג בשבת שובה". בתיבת "גם" מרמז⁶, שנוסף על הלכות יו"כ שיש לדורשם בשבת שובה, יש לדורש גם הלכות החג. ואילו רבנו הזקן משמיט תיבת "גם", המרמזת על הלכות יו"כ, ומביא רק הל' החג. וצריך להבין: מדוע משמיט רבנו הזקן שיש לדורש גם בהלכות יו"כ?

עוד צריך להבין: שבת שובה אינה תמיד השבת שלפני סוכות, שהרי בשנים רבות⁷ הקביעות היא שישנה שבת נוספת בין שבת שובה לסוכות; ולכאורה, הי' ראוי לקבוע לדורש בשבת הסמוכה לסוכות, ובפרט לדעת רבנו הזקן שאינו מרמז על הל' יוהכ"פ כנ"ל. מדוע נקבע המנהג שהחכם דורש בהלכות סוכות דוקא בשבת שובה — גם בשנים שישנה שבת נוספת קודם סוכות?

גם צריך להבין: כשמבאר רבנו הזקן את תוכן הדרשות בשבת שקודם פסח ובשבת שובה, מדייק בלשונו הזהב: "והעיקר לדורש

בהלכותיו וידעו המעשה אשר יעשון, ולהמון עם היו דורשים הלכות הרגל בשבת שלפניו" (מהנחה בלתי מוגה).

(4) ראה הלכות שלושים יום קודם לפסח והלכות עשרת ימי תשובה.

(5) שם סק"א.

(6) מחצית השקל שם.

(7) וכן היא הקביעות בשנה זו (מהנחה בלתי מוגה).

(1) מכאן עד סוס"ד — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 953 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) סתכ"ט ס"ב.

(3) לאחרי שמקדים יסוד וטעם המנהג — לפי "שכל חכם הי' שונה לתלמידיו הלכות הרגל ל' יום לפניו כדי שיהיו בקיאים

ולהורות להם דרכי ה' וללמד⁸ להם המעשה⁹ אשר יעשון¹⁰ — מדוע מחלק זאת לשני פרטים נפרדים? אודות איזה "דרכי ה'" צריכים "לדרוש ולהורות", נוסף על לימוד "המעשה אשר יעשון"?

ויש לומר: רבנו הזקן מרמז כאן, שבשתי שבתות אלו (שבת הגדול ושבת שובה) אין דורשין רק בהלכות הפסח והלכות החג — ההלכות שאליהם מכוונים התיבות "המעשה אשר יעשון" — אלא גם בענינים הנוגעים לעבודת האדם ולקיום כל המצוות בכלל, שזוהי הכוונה ב"להורות דרכי ה'".

ולכן השמיט רבנו הזקן "הל' יו"כ", כי בנוגע לעיקר הל' יו"כ¹¹ — אין צורך בזמן מיוחד לדרוש בהם, כי נכללים הם בדרשות "להורות דרכי ה'" שאומרים בשבת הגדול ובשבת שובה. וע"ד שלא קבעו לדרוש בשבת שקודם חג השבועות, לפי ש"עצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין גם כן בפסח וסוכות"¹².

ב. ענינה של דרך הוא, שעל ידה אפשר להגיע למקום מסויים. התכלית אינה הדרך עצמה; הדרך אינה אלא אמצעי המביא אל התכלית. אבל ללא האמצעי, אי אפשר להגיע אל התכלית.

תכלית כל הבריאה היא, שישראל, בהיותם בעולם, יקיימו את המצוות בפועל — "המעשה אשר יעשון". אלא, בכדי שהמעשה יהי כראוי, עם חיות ונשמה — שהרי "מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה"¹³ — יש צורך באהבת ה' ויראת ה', שהם המכניסים חיות בקיום המצוות¹². ואלו הם "דרכי ה'", המביאים לידי התכלית שהיא קיום המצוות בפועל. הן אמת ש"המעשה הוא העיקר"¹³ — אם יכוון אדם את כל הכוונות של המצוה אבל את המצוה בפועל לא יקיים, עובר הוא על רצון העליון, משא"כ אם בפועל יקיים את המצוה, אף שיחסרו לו כוונותיו, מקיים הוא את עיקר המצוה וממלא את רצון העליון¹⁴ — אעפ"כ צריך קיום המצוה להיות בחיות, והדבר אפשרי רק ע"י אהבה ויראה.

כתשובה" (מהנחה בלתי מוגה).
 (11) ראה ל"ת להאריז"ל ר"פ עקב. של"ה מס' תמיד עמוד התפלה ענין חנוכה (רמט, סע"ב). תניא פל"ח.
 (12) ראה תניא פ"ד ושם. קונטרס העבודה פ"ב ע' 15.
 (13) אבות פ"א מ"ז.
 (14) ראה לקו"ש ח"ג ע' 897 ואילך.

(8) הלשון במג"א הוא "ללמד" (בלא וא"ו), דיש לפרש שבוה מ"באר מ"ש קודם "להורות דרכי ה'"; לשון רבנו הזקן הוא "וללמד" (בתוס' וא"ו), דמוכח מזה, שדרכי ה' והמעשה אשר יעשון, הם ב' ענינים.
 (9) לשון הכתוב — יתרו יח, כ.
 (10) ענין התשובה, שעל זה אמרו רז"ל (שבת קנג, א) שצריך להיות "כל ימיו

אפשר לטעון: מה בכך שהוא מקיים את המצוות ללא חיות, לצאת ידי חובתו, העיקר הוא שקיים את המצוות בפועל? אלא מאי, הם "כגוף בלא נשמה" — חסרה אמנם הנשמה, אבל כיון שיש לו גוף המצוות — הרי ישנו העיקר.

והמענה על זה:

אם מקיימים מצוה ללא חיות — העשי' היא רק לצאת ידי חובתו, או מתוך הרגל, באופן של "מצות אנשים מלומדה"¹⁵ — הרי זה נוגע סוף-כל-סוף גם לעשיית המצוה בפועל. כי, נוסף לכך שאז נעשית המצוה ללא הידורים¹⁶ — כי בעשותו את המצוה ללא חיות ורק כדי לצאת ידי חובתו, הרי יכול הוא לצאת ידי חובתו גם כשעושה אותה ללא הידורים — לבד זאת, כיון שאינו מנצל את החיות בתורה ומצוות, מתבטאת החיות בענינים אחרים, עד לענינים של היפך התורה והמצוות.

והיינו, שאף שבתחלה שלם הוא עדיין במעשה המצוות, שהרי רצונו לצאת ידי חובתו, ולכן מושל הוא על מדותיו ותאוותיו וממלא את התפקיד המוטל עליו, הרי לאחרי כן, מצד זה שרצונו וחיותו הם בענינים שאינם של קדושה, מתחיל הוא לחפש — ו"השוחד יעוור"¹⁷ — ומוצא "היתרים" שונים גם על דברים האסורים; ו"עבירה גוררת עבירה"¹⁸ — שנופל עוד למטה יותר, ונכשל גם באיסורים שעליהם כבר אין ביכלתו למצוא היתר, עד שאינו נלחם עוד נגד מדותיו ותאוותיו השקועים בדברים האסורים.

ולכן בהכרח שתהי' חיות בקיום המצוות, שענין זה בא ע"י אהבה ויראה. ולכן נכללים הם ב"דרכי הוי"ו": הם הדרכים המביאים לקיום ושלימות מעשה המצוות¹⁹.

19) ויש להוסיף ש"בדרכי ה'" נכלל (מלבד ענין האהבה והיראה) גם ענין השמחה, — כמדובר בהתועדויות הקודמות (ראה ד"ה שיר המעלות דיום ב' דר"ה פ"ב (לעיל ע' 5)) שלא די באהבה ויראה לבדם, אלא צ"ל גם העבודה בשמחה, עד לריבוי השמחה, שהו"ע "טוב לבב" — כי, גם כשיש לו חיות בתומ"צ (ע"י אהבה ויראה), אלא שחיות זו היא בהגבלה — הרי כל זמן שהוא מוגדר עדיין בגדר, אף שזהו גדר של קדושה, עלול הוא עדיין ליפול. ולכן יש צורך גם בשמחה וטוב לבב —

15) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג), ב). ובכ"מ.
16) שגם ההידור היא מעצם ענין המצוה, כי מצוות בכל פרטיהם הם רצון העליון, וברצון אין התחלקות, וההפרש בין ההידור לגוף המצוה הוא לענין שכר ועונש וכיו"ב (שיחת חג השבועות תרצ"ג — לקו"ד ח"ד תשע, ב). וראה שו"ע אדה"ז סתפ"א סוס"א (וראה גם לקו"ש חל"ג ע' 126, ובהערה 47 שם).
17) משפטים כג, ח. פ' שופטים טז, יט.
18) אבות פ"ד מ"ב.
19) ויש להוסיף ש"בדרכי ה'" נכלל (מלבד ענין האהבה והיראה) גם ענין השמחה, — כמדובר בהתועדויות הקודמות (ראה ד"ה שיר המעלות דיום ב' דר"ה פ"ב (לעיל ע' 5)) שלא די באהבה ויראה לבדם, אלא צ"ל גם העבודה בשמחה, עד לריבוי השמחה, שהו"ע "טוב לבב" — כי, גם כשיש לו חיות בתומ"צ (ע"י אהבה ויראה), אלא שחיות זו היא בהגבלה — הרי כל זמן שהוא מוגדר עדיין בגדר, אף שזהו גדר של קדושה, עלול הוא עדיין ליפול. ולכן יש צורך גם בשמחה וטוב לבב —

ג. ועוד ענין בזה:

אפילו אם בעצם מעשה המצוות לא הי' חסר שום דבר גם אילו היו נעשים ללא חיות, אעפ"כ, כיון שהמצוה היא "כגוף בלא נשמה", הרי אין זה כפי הכוונה. הכוונה ורצון העליון הוא שיהיו מצוות חיות ("לעבדיקע מצוות").

והטעם לזה: המצוות ניתנו בכדי "לצרף בהן את הבריות"²⁰, בכדי שהיהודי העושה את המצוה יזדכך ויתקשר עם הקב"ה. והתקשרות זו של היהודי עם הקב"ה צריכה להקיף את כל כחותיו, עד לפנימיות הנפש. ובמילא, אם יעשה את המצוות רק לצאת ידי חובתו, ללא חיות — אזי תיעשה המצוה ע"י כח המעשה בלבד, ונמצא שהוא מקושר עם הקב"ה ככח המעשה שלו בלבד; ואילו רצון העליון הוא, שהיהודי כולו, עם כל כחותיו, יהי' מקושר עם הקב"ה, עי"ז שכל כחותיו יקיימו את המצוה¹⁴.

ומ"מ, אף שהרצון העליון הוא שכל הכחות, גם הכחות הפנימיים, יהיו מקושרים עם הקב"ה — ואדרבה, הכחות הפנימיים הם נעלים ומזוככים יותר מכח המעשה — אעפ"כ, העבודה עם הכחות הפנימיים, אהבה ויראה, אינה ענין לעצמו, כי תכלית האהבה והיראה היא שיביאו חיות בקיום המצוות בפועל²¹ והיינו לפי שתכלית הכוונה היא: "דירה בתחתונים" דוקא, שענין זה נעשה ע"י כח התחתון שבאדם — ע"י מעשה המצוות בפועל. אבל שלימות הכוונה דירה בתחתונים נפעלת — בשעה שקיום המצוות הוא בכל כחותיו.

וזוהו הפשט בכך שהעבודה בכחות הפנימיים, אהבה ויראה, נקראת

"דרכי הוי"ו":

התכלית היא מעשה המצוות, "המעשה הוא העיקר", ועל ידו לוקחים עצמות ומהות אין-סוף ברוך הוא. אבל בכדי שההתקשרות עם העצמות לא תישאר בהעלם — הנה על זה ישנם "דרכי הוי"ו", העבודה הפנימית בהשגה ובאהבה ויראה, שהם הדרכים²² המקשרים (בגילוי)²³ את עצמות המלך עם המעשה בפועל.

לחבר את העיר הגדולה והיכל המלוכה עם העיירות הקטנות וכו' עד לפינה הנדחת (ועד"ז הצינור שענינו לחבר ולהמשיך את המים מהנהר הגדול עד לכלים היותר קטנים שבריוחוק מקום ביותר) — כהמשל המובא בביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי (שבעה ערה (24) בביאור הפסוק (הושע בסופו) "כי ישרים

כיון ש"שמחה פורץ גדר" (ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך), ואזי מובטח הוא גם בנוגע לכח המעשה (מהנחה בלתי מוגה).

(20) ב"ר רפ"ד.

(21) ראה תניא פ"מ (נה, ב): "נקראין גופין .. תכלית האהבה היא העבודה מאהבה".

(22) בדוגמת ה"דרך" כפשוטה שענינה

ד. ובזה יובן גם לשון אדמו"ר הזקן: "דרכי הוי", לשון רבים. בנוגע לקיום המצוות בפועל אומר "המעשה (ולא "העשיות") אשר יעשון", לשון יחיד, ובנוגע להדרכים אומר "דרכי", לשון רבים — כי מעשה המצוות, הגם שישנם תרי"ג מצוות, ענינם אחד הוא — שעבוד כח המעשה להקב"ה; אבל כשמדובר אודות עבודה פנימית — שם כבר ישנם חילוקי מדריגות, ובכאו"א מישראל לפי מדריגתו.

ובכלל, נחלקים הדרכים בשני סוגים (או — בנוסח אחר: דרך משמשת לשני דברים)²⁴: העלאה מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה למטה (מהשדה, הכפר והעיר להיכל המלך, ומהיכל המלך אל השדה), שהוא כללות החילוק בין העבודה דחודש ניסן להעבודה דחודש תשרי: ניסן הוא המשכה והעלאה²⁵, כמבואר במקום אחר²⁶.

ולכן המנהג לדרוש ב' פעמים בשנה — בשבת שלפני פסח ובשבת שובה, כי אז הוא הזמן של שני סוגי העבודות: שבת שקודם פסח — המשכה, ושבת שובה — העלאה. ובב' דרשות אלו נכללים כל עבודות השנה: עניני הקיץ — בדרשת שבת הגדול, ועניני החורף — שבת שובה²⁷.

ה. והנה, הדרשות דשבת הגדול ושבת שובה מיועדות לכאו"א, גם לאלו שלעת-עתה אינם אוחזים בענין החיות שבמצוות, ועדיין צריכים

(ב): אה"ת כו' כסדרן כו' אשתכחו בחסד כו' למפרע כו' משתכחו בגבורה. — ולהעיר מלקו"ת להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת: מניסן ועד אלול כו' זכרים כו' חג"ת נה"י כו' ומתשרי כו' גבורות גשמים או"ח נוקבא (וצ"ע ממ"ש להיפך: בטעמי המצוות פ' בא — הובא בעטרת ראש בתחלת הדרוש לעשיית — בפע"ח שער ר"ה פ"ד, בשער הכוונות ענין ר"ה ד"א, בנהר שלום — בסוף ע"ח דפוס ווארשא — בסופו). וראה קהלת יעקב מע' יב חדשים.

(26) ראה גם תו"מ חכ"ב ע' 297. וש"נ. (27) ובב' ענינים אלו נכללים כל עניני העבודה (כולל גם עניני חג השבועות), שכללותם הו"ע התשובה, שהרי צריך להיות "כל ימיו בתשובה", אלא, שיש תשובה שמלמטה למעלה, ויש תשובה שמלמעלה למטה, כמבואר בכ"מ (מהנחה בלתי מוגה).

דרכי ה' צדיקים ילכו בם גו", ש"דרכי הוי" ענינם הוא להמשיך את האור בכל סדר ההשתלשלות, בעולמות העליונים, ועד למטה, שע"ז נעשה החיבור ד"עומק תחת" שבעולם הזה עם "עומק רום" דהעצמות (מהנחה בלתי מוגה).

(23) כי ב"דירה" ב' ענינים: (א) בדירה נמצא כל העצם (וכמו בדירת האדם שעצמותו דר בהדירה) — וזה נעשה ע"י קיום המצוות במעשה דוקא. (ב) בדירה נמצא הוא בגילוי — וזה נעשה ע"י האהוי"ר דוקא הנותנים חיות בהמצוה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1053 ואילך.

(24) ראה ביאורו"ז ר"פ וישלח. ד"ה ה' יחתו תרפ"ט פ"י (סה"מ תרפ"ט ע' 12).

(25) ראה זח"ב (קפו, א): החודש הזה לכם כו' כסדר דאתוון אביב כו' ירחא שביעאה דילי איהו מסופא דאתוון. ושם (נא,

לדבר עמהם אודות "המעשה אשר יעשון". ואעפ"כ מחדירים גם בהם את הענין ד"דרכי הוי"ו", עד לאופנים הנעלים ביותר שבזה.

וההוראה מזה — שגם מי שאוחז עדיין בתחלת העבודה, אל יפול ברוחו, אלא עליו לדעת שנותנים לו מלמעלה כבר עתה את הענינים הנעלים ביותר ב"דרכי הוי"ו", וסוף-כל-סוף יבואו גם לידי גילוי.

ו. כאמור לעיל, המנהג לדרוש בשבת הגדול ובשבת שובה נדפס בספר מנהגי מהרי"ל, שבו רשם א' מתלמידי מהרי"ל את כל המנהגים שהי' נוהג בהם.

בספר זה (ובפרט בסופו) נדפסו גם כמה דרשות ממהרי"ל (וניכר שגם דרשות אלו אינם לשונו ממש, אלא רשימות ענינים בלבד שנרשמו ע"י התלמידים). ובא' מהדרשות שהי' דורש בשבת שובה²⁸ ישנו "א' געשמאָקער וואָרט", שרצוני לחזור עתה:

איתא בגמרא²⁹: "תנן התם³⁰ ר' אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את ר' אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן, וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה".

אמנם, בדרשה הנ"ל מבאר מהרי"ל הטעם שצ"ל "כל ימיו בתשובה" באופן אחר — "משום דלימות המשיח אין מקבלין בתשובה, ודוגמת זה אין מקבלין גרים אזי³¹, דהמתגייר אז אין עושה מאהבת הש"י, רק לשמוח בשמחת ישראל, ומאחר דאנו מצפין לישועה בכל יום, מי שאינו שב, ויבא משיח במהרה בימינו, שוב לא מצי שב, וישאר ח"ו בחטאיו", ולכן יש "לחטוף" ולעשות תשובה שלימה בהקדם האפשרי.

והרי זה "א' געשמאָקער וואָרט" — שכן, לשם מה צריכים לדבר על ענין "כל ימיו בתשובה" מטעם "שוב יום אחד לפני כו'", בשעה שנעים יותר ("א' סך געשמאָקער") לומר שצריכים לחטוף ולעשות תשובה באמת, מצד התקוה בכל יום ויום שמשיח יבוא מחר ממש!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין"].

* * *

ז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה אמר רבי שמואל בר נחמני.

* * *

(30) אבות פ"ב מ"י.

(31) יבמות כד, ב. וש"נ.

(28) הלכות עשרת ימי תשובה ס"ז.

(29) שבת קנג, א.

ח. בהמאמר³² שבו נתבארו הענינים שנזכרו לעיל (בהמאמר³³), ישנו ענין נוסף שלא נזכר לעיל, וז"ל³⁴:

"והגם שנראה לפעמים לאדם שאין רצונו ח"ו למה שהוא רצון השי"ת, זהו שקר ורוח שטות שנופל לו לאדם כו".

ויש לבאר דיוק לשון המאמר "שקר ורוח שטות":

"שקר" — פירושו שהדבר אינו אמת; יתכן שיש לזה מקום בשכל, אבל בפועל הרי זה שקר. משא"כ "רוח שטות" פירושו — שלא זו בלבד שהדבר הוא שקר בפועל, אלא שאין לו שום מקום בשכל כלל.

וזאת צריך כאו"א לדעת, שמצד הענין ד"אתם נצבים היום כולכם גו", שבזה נכללים אפילו אלו שבבחינת "חוטב עצין" ו"שואב מימין"³⁵ — נאמר על כולם "לעברך כברית גו"³⁶, דהיינו שהם קשורים בהתקשרות עצמית עם העצמות (אלא שהתקשרות זו יכולה להיות בהעלם, והדרך לגלותה היא ע"י העבודה ד"כלי ריקן"³⁷, כמ"ש בארוכה בהמאמר³⁸).

ולכן עליו לדעת, שאם נופל בדעתו ספק בעניני תומ"צ — אין זה אלא שקר, ויתרה מזו — שטות,

ואין זה אלא שבכחו של היצה"ר להשתמש גם בדברים של שקר ושטות כדי להשפיע על האדם ולבלבלו מעבודתו. אבל הוא — אל יחוש לזה, ואל יפול ברוחו, בידעו שאין זו אלא שטות,

ואדרבה — עליו להיות בשמחה, וענין השמחה גופא הוא הכלי לקבל את כריתת הברית, כמשנ"ת בהמאמר.

ט. וזהו גם הרמז בסדר הפרשיות — שמפרשת וילך עוברים לפרשת האזינו³⁹:

בפרשת וילך מדובר אודות הענין ד"הסתר אסתיר פני גו"⁴⁰, עד למדריות התחתונות ביותר.

ואעפ"כ, הנה מפרשת וילך עוברים מיד לפרשת האזינו — "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ"⁴¹, שזוהי מדריגה נעלית ביותר, כמבואר

(32) ד"ה אני לדודי תרל"ד (סה"מ תרל"ד) ס"ע דש ואילך).

(37) ברכות מ, א.

(38) פ"ה ואילך (לעיל ע' 20 ואילך).

(33) לעיל ע' 17 ואילך.

(39) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י תשי"ג

(34) שם ס"ע שח.

(בסופה (תו"מ ח"ט ע' 189).

(35) נצבים כט, ט"י.

(40) לא, יח.

(36) שם, יא.

(41) ר"פ האזינו.

במדרשי חז"ל⁴² טעם שינוי הלשון בין משה לישעי, שישעי' אמר לשון שמיעה בנוגע לשמים ולשון האזנה בנוגע לארץ ("שמעו שמים והאזינו ארץ"⁴³) להיותו קרוב לארץ, ומשה אמר לשון האזנה בנוגע לשמים ולשון שמיעה בנוגע לארץ, להיותו קרוב לשמים (אצילות)⁴⁴.

וזוהי ההוראה מסדר הפרשיות — שכאו"א מישראל, אפילו בהיותו במדריגה תחתונה ביותר, הנה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴⁵ ככחו להגיע לבחי' "האזינו", דהיינו, למדריגת משה רבינו.

דאשתקד ס"ח ואילך (תו"מ חכ"א ע' 26 ואילך). וש"נ.

(45) ראה זח"א קכט, סע"א.

(42) ספרי עה"פ.

(43) ישעי' א, ב.

(44) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה